sh:»3379

HACC

﴿٢٢﴾ سُورَةُ الْحَجِّ

Sûrei Hacc, esas i'tibarile Mekkîdir, nüzulü Mekkede başlamıştır. Maahaza medenî olan âyetleri de vardır. Ancak bunların ta'yininde ihtilâf edilmiştir. Ba'zıları üç, ba'zıları dört, ba'zıları da ekser âyetlerinin medenî olduğunu söylemişlerdir.

Âyetleri : - Kufî ta'dadında doksan sekiz, Mekkîde doksan yedi, Basrîde doksan beş, Şamîde doksan dörttür.

Kelimeleri : - Bin iki yüz doksan birdir.

Harfleri : - Beş bin iki yüz beştir.

Fasılası : - ز٠ق٠ء٠ظ٠ن٠ج٠ر٠د٠م harfleridir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿١﴾ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَىْءٌ عَظِيمٌ ﴿٢﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّآ اَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارٰى وَمَا هُمْ بِسُكَارٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيدٌ﴾

sh:»3380

Meali Şerifi

Ey o bütün insanlar! Rabbınıza korunun, çünkü o saat zelzelesi çok büyük bir şeydir 1 Onu göreceğiniz gün her emzikle emzirdiğinden geçer ve her yüklü kadın hamlini vaz' eder, ve nası hep sarhoş görürsün halbuki sarhoş değillerdir ve lâkin Allahın azâbı şediddir 2

«اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا» ﴿اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ﴾

﴿٣﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ ﴿٤﴾ كُتِبَ عَلَيْهِ اَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَاَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيرِ﴿﴾

Meali Şerifi

Nâstan kime de vardır Allah hakkında bigayri ılim mücadele eder de her kaypak Şeytanın ardına düşer 3

Ki onun üzerine şöyle yazılmıştır: her kim buna dost olursa muhakkak onu sapıtır ve doğru saîr azâbına

götürür 4

﴿٥﴾ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَاِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ لَكُمْ ۖ وَنُقِرُّ فِى الْاَرْحَامِ مَا نَشَآءُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓا اَشُدَّكُمْ ۚ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ

عِلْمٍ شَيْـًٔا وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَاَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ﴿

sh:»3381

﴿٦﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهُ يُحْيِ الْمَوْتٰى وَاَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧﴾ وَاَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لَارَيْبَ فِيهَا وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِى الْقُبُورِ﴿

Meali Şerifi

Ey insanlar! Eğer ba'sten şübhede iseniz şu muhakkak ki biz sizi bir topraktan halketmekteyiz, sonra bir alekadan, sonra hılkati belli belirsiz bir mudgaden, ki size anlatalım diye hem müsemma bir ecele kadar dilediğimiz müddet rahimlerde durduruyoruz da sonra sizi bir bebek olarak çıkarıyoruz, sonra da kuvvetinize irmeniz için, bununla beraber içinizden kimisi vefat ettiriliyor, yine içinizden kimisi de biraz ılimden sonra bir şey bilmesin diye erzeli omre doğru giri itiliyor, Arzı da görürsün sönmüş kül halinde,

derken üzerine suyu

sh:»3382

indirdiğimiz zaman ihtizaz eder kabarır da her dilber çiftten nebatlar bitirir 5 İşte bunlar hep Allahın

şübhesiz hak ve o muhakkak ölüleri diriltiyor ve hakıkaten her şey'e kadir olmasındandır 6 Ve hakıkat o

saat gelecektir, onda hiç şübhe yoktur, ve hakıkat Allah kabirlerdeki kimseleri ba'sedecektir 7

﴿يَآ اَيُّهَا النَّاسُ﴾ ـ ﴿اِنْ كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ﴾ 5.

ba'sten dolayı reybde iseniz - ölülerin diriltilmesi mes'elesi hakkında şübhe ediyorsanız etmeyin, zira o

enfüs-ü âfakta delilini görüb durduğunuz bir hakıkattir. Evvelâ nefislerinizde

﴿فَاِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ﴾ muhakkak ki biz sizi ibtida bir topraktan-(Sûrei Hıcre bak)

ölüyü diriltmek, hayatı olmıyan bir şey'e hayat vermek demek olduğu cihetle camid topraktan bir zîhayat

yaratmak bir ölüyü diriltmekten daha yüksek bir kudret olduğunda şübhe mi edilir.

﴿ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ﴾ sonra bir nufteden-bir meniyden, daha doğrusu menîdeki tohumdan,

﴿ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ﴾ erkek nutfesinin kadın yumurtalığını telkıhinden sonra bir alekadan-mütekevvin

bir kan totuğundan ﴿ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ﴾ sonra da muhallak ve gayrı muallak bir mudgadan halkettik-o alekadan mütekevvin kısmen hılkati belirmiş kısmen de belirmemiş bir çiğnem etten yarattık ﴿لِنُبَيِّنَ لَكُمْ﴾ ki size tebyin edelim için-ya'ni kudretimizin ızhar edelim, sizi beyana mazher eyliyelim de şübhe etmiyesiniz için. Bir silsilei tekâmülde her biri hayatın bir sureti mahsusasını ifade ve her mertebesinden bir nevi' ıhyaya tazammun eyliyen şu tedricî meratibi hılkati teemmül eden kimse o kudreti hâlîkanın ölüleri ıhya edebileceğinde ve

hattâ ettiğinde nasıl şübhe edebilir? Bir de bunlarda kudret delilinden maadâ bir irade ve meşiyyet delili bulunduğundan da gaflet etmemelidir. Zira :

﴿وَنُقِرُّ فِى الْاَرْحَامِ مَا نَشَآءُ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى﴾ bunula beraber dilediğimizi bir eceli müsemmâya kadar rahimlerde karar ettiriyoruz. -Ba'zılarında sıkıt vakı' oluyor düşüyor da diğer ba'zıları ezelde takdir olunmuş bir müddeti hamil kadar rahimlerde duruyor. Demek ki hâlık dilediğine hayat veriyor ﴿ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا﴾ sonra sizi bir tıfolarak çıkarıyoruz ﴿ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓا اَشُدَّكُمْ﴾ sonra da eşüddünüze bâliğ olmanız için-ya'ni kuvvete, akl-ü

temyizde kemalinize irmeniz için büyütürüz ﴿وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى﴾ ve sizden kiminiz vefat

ettirilir-bülûğtan sonra veya evvel veye tam o sırada ruhu kabzolunur

﴿وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰى اَرْذَلِ الْعُمُرِ﴾ kiminiz de omrün erzeline reddedilir. -Girisin

giri kuvvetten düşürülüp kocaltılarak pek düşgün bir hale getirilir

﴿لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْـًٔا﴾ tâ ki hayli ılimden sonra bir şey bilemez olsun

için-ki bu suretle tufûliyyet halindeki za'f-u aciz ve idrâksizliğe doğru dönerek mebdei olan türaba yaklaşır.

İşte enfüste olan bütün bu tehavvülât her dilediğini-yapmağa kadir olan Hâlık tealânın kudret-ü iradesile

ba'sin sıhhatine delâlet eyliyen beyyinattır. Âfâka gelince :

Ey insan ﴿وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً﴾ Arzı da yanmış kül olmuş görürsün-bu ıhtar gerçi ilk

nazarda yazın Güneşin harareti karşısında Arzın kuruduğu hali irâe eder. Maamafih bunu teşbih tarikıle

değil, hakıkati üzere anlamak ben maksudü isbatta daha vâzıhtır. Hem de zamanımızın

nazarriyatti ılmiyyesi bu ma'nâya muvafıktır. Ya'ni Arz vaktile yanar bir ateş olduğundan toprak esas

ı'tibariyle yanıp sönmüş bir ateşin kül halinde tesallüb ve teressübüdür ki hayatın son derece zıddıdır.

﴿فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ﴾ böyle iken üzerine suyu indirdiğimiz vakıt- o yanık Arz

﴿اهْتَزَّتْ﴾ ihtizaz etmekte - ya'ni zerrat ve eczası kuvvei hayatiyye ibraz ederek bir hareketi

ihtizaziyye ile teprenmekte ﴿وَرَبَتْ﴾ ve kabarıp nemâ bulmakta

﴿وَاَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ﴾ ve her dilber çiftten nebatât bitirmektedir. Bunlar ne

sebeble oluyor?

6. ﴿ذٰلِكَ﴾ O - beyan halk-u tahvil ve tehziz ü inbat ﴿بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ﴾ şu

sebebledir ki Allah hak o - ya'ni hakıkaten Allah var ve hiç değişmeyerek hakıkaten sâbit olan ancak o

﴿وَاَنَّهٗ يُحْيِ الْمَوْتٰى﴾ ve hakıkaten o, ölüleri diriltiyor

﴿وَاَنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ۠﴾ ve hakıkaten o, عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ۙ

7. ﴿وَاَنَّ السَّاعَةَ﴾ Ve hakıkaten o saat - zelzelesi azîm bir şey olan dehşetli vakıt, ehli

Dünyanın Dünyasını başına yıkacak olan o Kıyamet ﴿اٰتِيَةٌ﴾ gelecektir. ﴿لَارَيْبَ فِيهَا﴾

Bunda şübhe yoktur. - Ya'ni şübheye mehal yoktur.

﴿وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِى الْقُبُورِ﴾ ve hakıkaten Allah, kabirlerdeki kimseleri

ba'sedecektir.

﴿٨﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿

sh:»3385

﴿٩﴾ ثَانِىَ عِطْفِهٖ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ لَهُ فِى الدُّنْيَا خِزْىٌ وَنُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿١٠﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿١١﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍ فَاِنْ اَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَاَنَّ بِهٖ وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهٖ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَ ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١٢﴾ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَالَا يَضُرُّهُ وَمَا لَايَنْفَعُهُ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٣﴾ يَدْعُوا لَمَنْ ضَرُّهُ اَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهٖ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ ﴿

Meali Şerifi

Nâstan kimi de vardır ki ne bir ılme, ne bir rehbere nede tenvir eder bir kitaba istinad etmeksizin Allah hakkında mücadele eder 8 Allah yolundan şaşırtmak için yanını bükerek ki: Dünyada ona bir rüsvalık vardır, Kıyamet günü de kendisine o yangın azâbını tattıracağızdır 9 Bu, diye: senin iki elinin takdim ettiği ve Allahın kullarına zulümkâr olmadığı içindir 10 Nâstan kimi de Allaha kıyıdan kıyıya ıbadet eder, eğer kendisine bir hayır isabet ederse ona yatışır ve

eğer bir mihnet isabet ederse yüz üstü dönüverir « خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَ » olur, işte husranı mübîn odur 11 Allahı bırakır da kendine ne zarar ne menfeat vermiyecek şeylere yalvarır, işte dalâli baîd odur 12 Her halde zararı nef'ından daha yakın olan zat diye yalvarıyor, o ne fena efendi, o ne fena yardak 13

8. ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ﴾ Bu âyet, Nadr ibni Hâris ve Ebûcehil

gibi şeytanetkâr rüesayı mücadilîn hakkında yukarıda geçen nazîri de böylelerin arkasına düşen mukallidîn hakkındadır. ﴿بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾ ya'ni yakınî bir ılm ile değil, mücerred zann-ü hissiyyatına tebean. 11. ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍ﴾ nâstan kimi de Allaha alâ harfin ıbadet eder. -Ya'ni can-ü gönülden değil de bir kenardan, bir maksadi mahsus için dindarlık eder veya dil ucile müsliman olur ﴿فَاِنْ اَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَاَنَّ بِهٖ﴾ da kendisine bir hayır isabet ederse ona mutmainn olur. ﴿وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ﴾ Ve eğer bir mihnet isabet ederse ona ﴿انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهٖ﴾ yüzü üzerine dönüverir-kıçını çeviriverir.

Bunun sebebi nüzulünde bir rivayete göre müellefetülkulubdan Uyeynetübni Bedr, Akra' ibni Habis, Abbas ibni Mirdas birbirlerine «Muhammedin dinine gireriz, eğer bize bir hayr isabet ederse hak tanırız, yoksa bâtıl tanırız» demişlerdir.

﴿١٤﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحَاتِ جَنّٰتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿﴾

﴿١٥﴾ مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَآءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٦﴾ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَاَنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يُرِيدُ﴾

Meali Şerifi

Şübhe yok ki Allah, iyman edib salih ameller işliyenleri altından ırmaklar akar Cennetlere koyacak,

şübhe yok ki Allah ne isterse yapar 14 Her kim, ona Allah Dünyada ve Âhırette aslâ yardım etmez

zannediyorsa hemen Semâya bir ip uzatsın sonra nefesini kessin de baksın keydi gayzını giderecek mi?

15 Ve işte biz onu böyle "âyâti beyyinat" olarak indirdik ve çünkü Allah istediğine hidayet eder 16

15.

﴿مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ﴾ Her kim ona - ya'ni Peygambere - Allah Dünya ve Âhırette kat'iyyen nusrat etmez zannında bulunuyorsa

﴿فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَآءِ﴾ hemen Semaya bir ip uzatsın

Âhıret nusratı ilâhiyyeye mazheriyyet ve muvaffakiyyetini görmek istememesindendir. Halbuki Allahın

Peygambere Dünya ve Âhıret nusratı öyle kat'î,

sh:»3388

öyle muhakkaktır ki onu istemiyenlerin hakkı, kahrından kendi kendini boğmaktır. Binaenaleyh

Peygamberin ve dolayısiyle dinin mensuriyyetini arzu etmiyen her kim ise onu Dünyada görmek istemediği için intihar etsin de Âhıretten baksın ﴿هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ﴾ keydi gayz beslediği şeyi lâbüd giderecekmi - din mensur olmasın diye kurduğu hîle, çevirdiği desîse muhakkak olan o nusrate sanki mani'mi olacak? Hayır, Allahın Peygamberine va'dettiği o nusrat Dünyada ve Âhırette lâbüd tehakkuk edecektir.

﴿وَكَذٰلِكَ﴾ Ve işte böyle - her türlü şekk-ü şübheden ârî bir kat'ıyyetle ﴿اَنْزَلْنَاهُ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ﴾ bir çok beyyinelerden ıbaret âyetler olarak indirdik onu - o Kur'anı ya Muhammed ﴿وَاَنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يُرِيدُ﴾ ve hakikat şudur ki Allah kime dilerse hidayet eder.

﴿١٧﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارٰى
وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ اَشْرَكُوٓا اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٨﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ
لَهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ
وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَآبُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ
حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ اِنَّ اللّٰهَ
يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ﴿سجده﴾

sh:»3389

Meali Şerifi

Onlar ki iyman ettiler ve onlar ki Yehûdî oldular ve o sabiîler ve o Nesârâ ve o Mecûs ve o şirk edenler

her halde Allah her şey'e şâhiddir 17 Görmedin mi hep Allaha secde ediyor Göklerdeki kimseler, Yerdeki

kimseler, Güneş, Ay ve yıldızlar, dağlar, bütün hayvanlar, ve insanlardan bir çoğu, bir çoğunun da üzerine

azâb hakk olmuş her, kimi de Allah tahkır ederse artık ona ikram edecek yoktur, şübhesiz Allah ne dilerse yapar 18

17. ﴿اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا﴾ Onlar ki iyman ettiler-ya'ni bu inzal olunan âyâtı beyyinâta ve mucebince vahdaniyyeti ilâhiyye ve risaleti Muhammediyye gibi iyman edilmesi lâzım gelen esasata iyman eylediler ﴿وَالَّذِينَ هَادُوا﴾ ve onlar ki Yehûdî kaldılar ﴿وَالصَّابِئِينَ﴾ ve sabiîler (sûreî «Mâide» de « اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارٰى وَالصَّابِئِينَ » bak).

Ancak burada sabiîn sûrei «Bakare» de olduğu gibi Yehûd ile Nesârâ arasında ve mansub olarak zikredilmiş, bir de Mecus ve Müşrikîne dahi tekabül ettirilmiş olduğu cihetle ma'nayi ehass ile telakkı edilmek ıktiza edeceğinden de gaflet edilmemelidir ﴿وَالْمَجُوسَ﴾ ve Mecûsîler ﴿وَالَّذِينَ اَشْرَكُوٓا﴾ ve onlar ki şirk koştular-ya'ni müteaddid ma'budlar ittihaz eylediler.

Görülüyor ki bu âyette altı din zikrolunmuş ve bunlardan yalnız birincisinin ehli iyman olduğu gösterilmiştir.

Demek ki mütebakı beşi ehli küfürdür. Sonra bu beşten yalnız sonuncusundan şirk tasrih edilmiştir.

Halbuki

diğerlerinde de şirk yok değildir. Ezcümle Mecûsun ateşperestliği ma'lûmdur. Şu halde buradaki «وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا» ta'mim ba'dettahsıs kabîlinden olarak «ve sâir müşrikîn» demek olabilirse de burada tasrih olunan şirkten murad hiç bir veçhile tevhid iddası veya te'vili karıştırılmıyan şirk olması tekabül karînesine daha muvafıktır. Zira Nesârâ üç birdir diye tevhıd iddiasından bulunduğu gibi Mecûs ve ezcümle zerdüştîler de bir ma'bud tanıdıkları iddiasındadır. Bu suretle «وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا» mahzı sineviyyet iddia eden Maneviyye ile Abedei asnam gibi mahzı teaddüd iddia eden müşrikleri iş'ar etmiş olur. Ve binaenaleyh sabiînden murad da Nesârâ gibi sarahaten şirk iddiasında bulunmıyanlardır.

Bütün bunlar ﴿اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ الخ﴾

Ey muhatab 18. «SECDE AYETİDİR» ﴿اَلَمْ تَرَ﴾ görmedin mi - ya'ni kalb göziyle idrâk edemedin mi veya haberin yok mu? ﴿اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ﴾ Hakıkatte Allah, ona hep şunlar secde ediyor: - ya'ni hukm-ü tedbirine temamen inkıyad eyliyor (sûrei «Ra'd» e bak) ﴿مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ﴾ Göklerdekiler ve Yerdekiler -

yukarılarda ve aşağıda her kim ve her ne varsa, Melâike ve Nüfus, canli ve cansız her şey; ezcümle:

﴿وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَآبُّ﴾

Şems-ü Kamer ve nücum, dağlar ve ağaçlar ve bütün hayvanat ﴿وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ﴾ ve

insanlardan bir çoğu ya'ni insanlara gelince hepsi değil, ekserîsi de değil, bir kısmı, mukabilinden daha çok

değilse de haddi zatında bir kesret teşkil eden bir kısmı secde ediyor. Gerçi Allah tealânın te'sirâtı

cebriyyesine, bütün insanlar da ister istemez inkıyad eyler.

sh:»3391

Bu cihetle « مَنْ فِى الْاَرْضِ » ın umumunda dahildir. Fakat ıhtiyar ile alâkadar olan inkıyadı

iradîyi ve secdei itâati yapan insanların ancak bir kısmıdır ki mü'minlerdir. Bundan dolayı ba'zı müfessirîn

bu secdei itâat ma'nâsını ibraz için işbu « وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ » kaydının atfı'cümle kabîlinden

olmak üzere « وَيَسْجُدُ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ » takdirinde olduğunu söylemişlerdir.

﴿وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ﴾ bir çoğu da üzerine azâb hakkolmuştur. - Çünkü Allahın

emrine karşı küfr-ü ısyan ile serkeşlik edip secdei itâatten istinkâf eylemiştir. Ki bunlar Şeytanlar ve

Şeytanlara uyan insanlardır.

﴿١٩﴾ هٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِى رَبِّهِمْ ۖ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ ۖ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ۚ ﴿٢٠﴾ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِى بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ۖ ﴿٢١﴾ وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢٢﴾ كُلَّمَآ اَرَادُوٓا اَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ اُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٢٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا ۖ وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿﴾

sh:»3392

﴿٢٤﴾ وَهُدُوٓا اِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوٓا اِلٰى صِرَاطِ الْحَمِيدِ ﴿﴾

Meali Şerifi

Şu ikisi rabları hakkında muhakemeye duruşmuş iki hasımdırlar, binaenaleyh o küfredenler, için ateşten çamaşırlar biçilmiştir, başlarının üstünden kaynar su dökülür 19 Bununla karınlarındaki ve derileri eritilir 20 Bir de bunlara demirden kamçılar vardır 21 Her ne zaman ateşten, onun bir gamından çıkmak isterlerse yine içine iade olunurlar, haydi tadın yangın azâbını 22 Şübhesiz Allah o iyman edip salih salih ameller işliyenleri altından ırmaklar akar Cennetlere koyacak, orada altın bileziklerden ve inci süslenecekler elbiseleri de orada ipek 23 Hem sözün hoşuna hidayet edilmişlerdir, hem hamîdin yoluna hidayet edilmişlerdir 24

19. ﴿هٰذَانِ﴾ bu ikisi - ya'ni insanlardan secdekâr olan kısım ile olmıyan kısım, mü'minlerle kâfirler ﴿خَصْمَانِ﴾ iki hasımdırlar ﴿اخْتَصَمُوا فِى رَبِّهِمْ﴾ ki kendilerinin rabbı hakkında muhasame etmektedirler - rabları hakkında birbirlerine karşı da'vaya duruşmuş muhâkeme halindedirler. Demin söylendiği vechle aralarını Allah tealâ yevmi Kıyamette fasledecek. Hakkı ayırd edip niza'larını kesecek ve her birinin müstehakkını verecektir. ﴿فَالَّذِينَ كَفَرُوا﴾ Şöyle ki o küfredenler ﴿قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ﴾ için ateşten elbiseler biçilmiştir. ﴿يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ﴾ tepelerinin üstünden o hamîm dökülecek. ilh...

İbni Abbastan rivayete göre işbu « هٰذَانِ خَصْمَانِ » den ıtibaren üç veya dört âyet, Medînede nâzil olmuştur. Ebû Zer radıyallahü

sh:»3393

anhten rivayet olunduğuna göre de Bedr günü Hazreti Hamze, Hazreti Ali ve Hazreti Ubeydetibnilhâris radıyallahü anhüm üçünün Kureyşten Utbe ve Şeybe ibnâ rebi'a ve Velîd ibni Utbe ile mübarezelerinde nâzil olmuştur.

Alel'umum kâfirlerle alel'umum mü'minler hakkındaki inzar ve tebşirden sonra kâfirlerden bir sınfın inzariyle erkânı islâmdan hacce terğib için buyuruluyor ki :

﴿٢٥﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِى جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَآءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ وَمَنْ

يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٦﴾ وَإِذْ بَوَّأْنَا
لِإِبْرٰهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ
لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٧﴾ وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ
بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلٰى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ
﴿٢٨﴾ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فِي أَيَّامٍ
مَعْلُومَاتٍ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا
وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ ﴿﴾

sh:»3394

﴿٢٩﴾ ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ
الْعَتِيقِ ﴿٣٠﴾ ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ
رَبِّهِ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ
مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿٣١﴾ حُنَفَاءَ لِلّٰهِ غَيْرَ
مُشْرِكِينَ بِهِ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ
الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣٢﴾ ذٰلِكَ وَمَنْ

يُعَظِّمْ شَعَآئِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴿٣٣﴾ لَكُمْ فِيهَا
مَنَافِعُ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَآ اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٣٤﴾
وَلِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ
بَهِيمَةِ الْاَنْعَامِ فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهٗٓ اَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ
﴿٣٥﴾ اَلَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلٰى
مَآ اَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِى الصَّلٰوةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ﴿﴾

sh:»3395

﴿٣٦﴾ وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ
فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَآفَّ فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا
مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾ لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلٰكِنْ
يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا
هَدٰيكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ﴿﴾

Meali Şerifi

Amma şunlar ki küfr ettiler hem Allah yolundan ve o Mescidi haramdan meni' ediyorlar ki biz onu, mukîm ve müsafir içinde müsavi olmak üzere, umum insanlar için yapmışız ve her kim onun içinde zulm ile ilhad ile bir irade ederse ona muhakkak elîm bir azâb tattırırız 25 Hem unutma o vakti ki o beytin yerini İbrahime şöyle diye hazırlamıştık: sakın bana hiç bir şey şirk koşma, ve beytimi dolaşanlar ve duranlar ve ruküa sücude varanlar için tertemiz et 26 Ve umum nas içinde haccı i'lân eyle gelsinler sana: gerek yaya ve gerek her derin vadiden gelerek incelmiş her bir binid üzerinde 27 Gelsinler kendilerine aid bir takım menfeatlere şâhid olsunlar ve En'am behîmelerinden kendilerine merzük buyurduğu kurbanlıklar üzerine ma'lûm günlerde Allahın ismini ansınlar da onlardan yeyin ve yoksulu, fakıri doyurun 28 Sonra kirlerini atsınlar ve adaklarını yerine getirsinler ve o Beyti atıkı tavaf etsinler 29 Emir budur, her kim de Allahın hurmetlerine ta'zîm ederse bu kendisi için rabbı ındinde mutlak hayırdır, size ise karşınızda tilâvet olunub duranlar müstesna olmak üzere

sh:»3396

bütün en'am halâl kılındı, o halde o evsandan, o pislikten kaçının ve tezvir sözden kaçının 30 Allah için, ona şirk koşmayan hanîfler olun, her kim Allaha şirk koşarsa öyle olur ki sanki Semadan düşmüş de kendisini kuşlar kapışıyor, veya rüzgâr onu ocara bir yere sürüklüyordur 31 Bu budur, her kim de Allahın şeairine -kurbanlıklarına - ta'zîm ederse şübhesiz o kalblerin tekvasındandır 32 Sizin için onlarda muayyen bir zamana kadar bir takım menfeatler vardır, sonra da varacakları yer Beyti atika müntehîdir 33 Ve her ümmet için, Allahın kendilerine merzuk kıldığı en'am behimesi üzerine ismini zikretsinler diye bir ma'bed yapmışızdır, imdi hepinizin tanrısı bir tek tanrıdır, onun için yalnız ona teslim olan müsliman olun ve müjdele o muti', mütevazı'ları 34 Ki Allah anıldığı vakıt kalbleri oynar, ve kendilerine isabet edene sabırlı ve namaza devamlıdırlar ve kısmet ettiğimiz şeylerden infak da ederler Hem o bedeneler, o güvdeli hayvanlar - var â biz onları Allah şeâirinden kıldık, sizin için onlarda hayır vardır, binaenaleyh ön ayaklarının biri bağlı olarak bir düzüye üzerlerine Allahın ismini anın, yanları yere yaslandığı vakıt da onlardan yiyin, kanaatliye ve istiyene ıt'am da edin, o böyle onları size müsahhar kıldı ki şükr edesiniz 36 Elbette onların ne etleri, ne kanları Allaha ermez, velâkin ona sizden olan tekva irecektir, böyle onları size müsahhar kıldı ki size yolunu gösterdiğinden dolayı Allahı tekbir ile büyükleyesiniz, ve müjdele o vazifelerini güzel yapan muhsinleri 37

25.

﴿اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ والْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ Onlar ki küfrettiler ve Allah yolundan ve Mescidi haramdan menediyorlar. - Bu âyetin hudeybiye senesi Resulullah ve eshabını Mescidi haramdan menettikleri zaman nâzil olduğu merviydir (Sûrei Bakareye bak).

﴿الَّذِى﴾ Öyle bir mescidden ki ﴿جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ﴾ biz onu nas

sh:»3397

için ﴿سَوَآءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ﴾ onda akif ve badi müsavi kıldık. - Ya'ni mukîmi müsafiri müsavi olmak üzere gerek Mekkî ve gerek âfâkî umumi nas için mescid kıldık.

﴿وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِاِلْحَادٍ بِظُلْمٍ﴾ Ve her kim ki bunda zulm ile ilhad ile irâde eyler - ya'ni haksızlıkla istikametten udul etmek ister ﴿نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ﴾ her birine elîm bir azâbdan tattırırız. - Bu âyetin zâhirine nazaran Mekkede mücerred irade, ya'ni fi'le çıkmıyan niyyet ile dahi

ındallah mes'uliyyet vardır. 26. ﴿وَاِذْ بَوَّاْنَا لِاِبْرٰهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ﴾ hem an o

vaktı ki İbrahime beytin yerini tebvie etmiştik -ya'ni Ka'benin yapılmasını te'min etmek üzere evvel emirde

yerini ıhzar etmiş, umran ve ıbadet için müraceat edeceği bir merci kılmıştık ﴿اَنْ﴾ şöyle diye ki

﴿لَاتُشْرِكْ بِى شَيْـًٔا﴾ bana hiç bir şeyi şerik tutma - ıbadette bana hiç bir şerik koşma ve

beytin binasında bana ıhlâstan başka bir garaz besleme, mahza benim rızam ve bana halıs ıbadet için yap.

Ve işte bu ma'nâdan dolayı ona Beytullah ıtlak olunur ki Allah için ıbadete mahsus hane demektir.

﴿وَطَهِّرْ بَيْتِىَ لِلطَّآئِفِينَ وَالْقَآئِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾ Ve beytimi

tavaf eyleyenler ve kaim olanlar ve rüku' ve sücud edenler için tathir eyle - taharet nezafeti hissiyye ve

ma'neviyyeye şamildir. Binaenaleyh « رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ » olan asnam ve

evsandan tathir de bunda dahildir. Ya'ni beytin içini dışına gerek hissî ve gerek ma'nevî pisliklerden

temizle, çok temiz tut, dolaşanlar ve duranlar, tavaf eden ve namaz kılanlar tertemiz ıbadet etsinler 27.

﴿وَاَذِّنْ فِى النَّاسِ بِالْحَجِّ﴾ ve nas içinde Hacci i'lân eyle - Haseni basrî gibi ba'zıları

bu emirlerin Resulullaha hıtab olduğuna kail olmuşlardır. Zira tathir emri buna ensebdir.

Bu surette Resulullaha ve ümmetine Haccin farzıyyeti bu âyetlerin nüzulünden i'tibaren başlamış olur.

Lâkin zahir olan Hazreti İbrahime olan hıtabları tezkir olmasıdır. Bu surette Resulullah ve ümmeti hakkında

farzıyyet henüz sabit olmaz, nedb-ü tergib ifade edebilir. Bunun için Haccin farzıyyetini kat'î olarak ifade

eden delil « وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيلاً » âyeti olmuştur. ﴿يَاْتُوكَ رِجَالاً﴾ Sana yaya olarak

﴿وَعَلٰى كُلِّ ضَامِرٍ يَاْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾ ve derin derin vadîlerden

gelen artık artık develer üzerinde gelsinler 28. ﴿لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ﴾ ki kendilerine âid

bir çok menfeatlere şahid olsunlar - Haccin hıkmetleri olan bu menfeatler, sûrei Mâidede « يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا » ve «

جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ » buyurulduğu ve ibni

Abbastan da rivayet olunduğu üzere hem Dünyevî olarak da müşahedei şeâirle ırfanî, ahlâkî, ticarî ictimaî

bir takım menafi' vardır. Bu menafia hazır olsunlar

﴿وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فِى اَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ

بَهِيمَةِ الْاَنْعَامِ﴾ ve kendilerini merzuk kıldığı en'am behîmesi üzerine ma'lûm günlerde Allahın

ismini zikretsinler için - ya'ni « بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ » diyerek Allah için kurban kessinler.

Behimetül'en'am, deve sığır, koyun, keçidir. (Sûrei Maidenin evveline ve Sûrei En'amın ahırlerine bak).

Hacc âyetlerinde eyyamı ma'dudat, eyyamı teşrik (Sûrei Bakarede « وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فِى اَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ » bak). Eyyamı ma'lûmat aşri Zilhicce veya eyyamı nahirdir. Zira, Zilhıccenin on günü âhirinde vaktı Hacc, Arefe ve Kurban bayramı olduğundan dolayı halkın bunları bilmeğe şevkı vardır. Ve binaenaleyh beyinlerinde ma'lûmdur. Bu sebeble İmamı a'zam Ebu Hanîfe ve İmamı Şafiî bu ma'lûm günlerin aşri Zilhicce olduğuna kail olmuşlardır ki Mücahidin, Atanın,

Katadenin, Hasenin kavilleri ve Said ibni Cübeyrin İbni Abbastan rivayetidir. Bu surette bu eyyamı ma'lûmatın kurbana zarf olması yevmi nahir ya'ni Kurban bayramı günü olan onuncu gün i'tibarile demektir. Halbuki Kurban, bayramın yalnız birinci günü değil ikinci ve üçüncü günleri de kesilebildiğinden bu üç gün eyyamı nahir namiyle ma'ruftur. Ve şu halde kurban kesilmek için ma'lûm olan günler bu eyyamı nahr ile tefsir edilmek lâzım gelir. Bunun için İmam Ebi Yusüf ve İmamı Muhammed eyyamı ma'lûmatın eyyamı nahriden ıbaret olduğuna kail olmuşlardır ki muhtar olan da budur.

﴿فَكُلُوا مِنْهَا﴾ - Görülüyor ki burada gıyabdan hıtaba ıltifat vardır ki bununla hıtab Resulullaha ve ümmetine tahvil olunmuştur. Şüphe yok ki Hazreti İbrahim zamanında kesilen kurbanlardan ümmeti Muhammedin yemesi ve yedirmesi tasavvur olunamaz. Şu halde burada ki «fa» nın bir iycazı hazf ifade eden «fa» i fasıha olduğu anlaşılır. Ve binaenaleyh ma'nâ şu olur: İmdi ya Muhammed ve ümmeti siz de o günlerde kurbanlarınıza ismullahı zikr ediniz de onlardan yeyiniz ﴿وَاَطْعِمُوا الْبَآئِسَ الْفَقِيرَ﴾ ve muhtac olan sıkılmışa it'am ediniz - yemek emri, ibaha; it'am emri vücub içindir. Ya'ni Kurban bayramı kurbanından sahıbinin yemesi caizdir. Bir mıkdarını fukaraya it'am vacibdir. Mendub olan, bir sülüüsünü kendisile âilesi, bir sülüsünü ahıbbası bir sülsünü de fukarâ için ayırmaktır. Ancak zikri gelecek olan nezir kurbanlarından sahibinin yemesi câiz olmaz. 29. ﴿ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ﴾ sonra kirlerinizi izâle etsinler - menasiki edâdan sonra tırnaklarını kesmek, bıyığını ve sakalını düzeltmek, koltuklarını yolmak, başını ve kasığını tıraş etmek gibi temizlenmeğe müteallık ıhtiyaclarını kaza etsinler ﴿وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ﴾ ve nezirlerini iyfa eylesinler

sh:»3400

﴿وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾ ve o atiyk beyti tavaf etsinler - ya'ni Kâ'beyi tekrar tekrar dolaşsınlar. Bir tavaf yedi şavt, bir şavt bir dolaşımdır. Yedi şavtın dördü farz üçü vâcibdir. Cumhurı müfessirîn demişlerdir ki buradaki tavaftan murad, haccin erkânından olan tavafı ifâza namı diğerle tavafı ziyarettir ki tehallülün tamamı bununladır. Ya'ni bu tavaf yapılmadan Ihramdan çıkılmaz, kirlerin izâlesi ma'nasına kazâi tefes, buna mukarin olur. Vav tertibe delâlet etmediği için bunun kazai tefesten sonra yapılmasını ıktiza etmez. Lâkin zikirdeki tertibe nazaran bu tavafın kazai tefesten sonra olması zihne tebadür ettiği ve tavafi ziyaret Ihram ve vakfe gibi hacc mefhumunda dahil bulunduğu için ba'zıları bunu tavafı sader denilen veda' tavafına hamletmişlerdir ki afâki için vacibdir. Bunun tam mukabili de tavafi kudumdur. Ki ilk varıdığı vakıt yapılır. Bu üç tavafın gayri olarak da her zaman arzu edildiği kadar nâfile tavaflar da yapılabilir.

Kâ'beye Beyti atiyk denilmesinin vechine gelince: Bunda bir kaç ma'nâ vardır:

1 - Atiyk, lisanımızda da meşhur olduğu üzere kadim ma'nâsına gelir, evvel zamandan kalma demektir. Gerçi biz ba'zan bu ma'nâda «eski» ta'birini de kullanırız, lâkin eski daha ziyade «halak» ya'ni köhne ve

harab mefhumunu ifade eder. Halbuki atîk ve kadim köhne demek değildir. Antika demektir. « اِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذى بِبَكَّةَ مُبَارَكًا » âyeti mantukuna nazaran Kâ'beyi Muazzeme ruyi zeminde mevcud ma'bedlerin en kadimi olmak ı'tibarile «atîk» tesmiye edilmiştir. Bu ma'nâ, Haseni Basrîden menkuldür.

sh:»3401

2 - Atiyk, Sûrei İsrânın Âhirinde beyan olunduğu üzere ıtak gibi ceyyid ve muteber ma'nâsına gelir ki birinci ma'nânın lâzımıdır. Bu ma'nâca Beyiatîk, Beyti şerif ve mükerrem demektir. Netekim Beytülharâm dahi denilir. Bu ma'nâ Saı'd ibni Cübeyrden menkuldür.

sh:»3401

3 - Atiyk, azad ve hur ma'nâsına gelir. Kâ'bei muazzame de Cebabirenin tesallutundan âzâde olduğu için atiyk tesmiye edilmiştir. Bu ma'nâ bir hadîsi şerif ile Resulullahdan da mervîydir. Buyurmuş ki « انما سمى اللّه البيت العتيق لا نه اعتقه من الجبابرة فلم

يظهر عليه جبار قط » ya'ni Allah tealâ Beyte «El'atiyk tesmiye etti, çünkü onu Cebabireden âzâde kıldı da ona asla bir cebbar galebe edemedi. Bu hadîsi Buharî tarihinde ve ibni Cerir ve Taberanî ve daha başkaları İbnüzzübeyrden tahric eylemiş, Tirmizî Hasendir demiş, Hâkim sahih demiştir. İbni Ebi Necîh ile Katade de bu ma'nâ ile tefsir etmişlerdir. Filhakıka bir zamanlar «Tübba'» hedmetmek istemiş felce uğramış vaz geçmesi tasvıye edilmiş, binaenaleyh bırakmış iyileşmiş, ta'zîmen bir örtü ile iksâ etmiş idi ki ilk Kâ'be örtüsüdür. Sonraları Ebrehe de Fil vak'ası ile musab olmuştu. Gerçi Haccac yıktı, lâkin onun kasdı Beyte tesallut değil İbni Zübeyri çıkarmaktı, sonra bina etti. Karamıtanın Haceri esvedi bir kaç seneler alıb götürmüş olmaları da bu kabilden olmak gerektir. Âhir zamanda Habeş tarafından hedmedilip taşları denize atılacağına dair rivayet edilen bir hadîs mazmunu da sahih olduğuna göre Kıyamet alâmatındandır.

Mücahid, kimsenin milki olmadığından dolayı hurrül'asıl ma'nâsına atîk tesmiye edildiğini söylemiştir. Ba'zıları da atiyk, mu'tık ma'nâsınadır demişler ki haccedenlerin rakabelerini zünubdan azâd eder demektir. İmdi bu izahattan anlaşılır ki « بيت عتيق » unvanı bu ma'nâların hepsine kabil bir surette terceme edilemiyeceğini cihetle aynen muhafaza edilmek ıktiza eder.

30. ﴿ذٰلِكَ﴾ İşte öyle - ya'ni emir böyle, böyle yapılmak lâzım gelir.

﴿وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ﴾ her kim de Allahın hurmetlerine ta'zım ederse - ya'ni

Allahın ahkâmına, emirlerine, nehîlerine ve Beyti haram, Mescidi haram, Beledi

haram, Meş'ari haram, Şehri haram ve saire gibi muhterem kıldığı şeylere riayetin vücubunu bilerek ve

mucebince amel ederek ihtiram ederse ﴿فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهٖ﴾ rabbı ındinde o onun

için hayırdır. - Âhırette o ta'zımin hayrını görür.

﴿وَاُحِلَّتْ لَكُمُ الْاَنْعَامُ﴾ Size ise en'am hep halâl kılındı - hurumattan değildir, Sûrei

«En'am» da beyan olunduğu üzere Bahîre, Saîbe, Vasıyle, ham yok, semaniyete - ezvac hepsi halâl

﴿اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ﴾ ancak üzerinize tilâvet olunan müstesnâ - ki bu da sûrei «Mâide»

nin başında tafsıl olunduğu üzere meyte, dem, «وَمَآ اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ» dır.

﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ﴾ binaenaley pislikten, evsandan ictinab ediniz -

ya'ni meyte gibi hissî ve maddî pisliklerden ictinab ile beraber nusub-ü asnam gibi ma'nevî pisliklerden de

sakınınız. O en'amı ismullah ile kesiniz de Allahdan başkasının namına kesip pis etmeyiniz ve beyti de putlardan tathir ediniz ﴿وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ tezvir sözden de ictinab eyleyiniz - yalanı söylemediğiniz gibi terviç de etmeyiniz, tezvirattan uzak olunuz, ya'ni evsana tapmak da yalancı şahidlik kabîlinden tezvirattır, hattâ tezviratın başıdır. Bir de Allahın haram kılmadığı şeylere haram demekten, bahîre sâibe, vasıyle, ham haramdır demek gibi yalan sözlerden ve akıdelerden sakının ve böyle pisliklerden son derece ıhtiraz etmek lâzımdır. Şöyle ki:

31. ﴿حُنَفَآءَ لِلّٰهِ﴾ Allah için hunefa olmak - her dinden çekilib ıhlâs ile tevhıdi hakka sarılmış bir cemâat olmak ﴿غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِۦ﴾ ona hiç şirk koşmamak suretiyle

sh:»3403

﴿وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ﴾ ve her kim Allaha şirk koşarsa
﴿فَكَاَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَآءِ﴾ sanki Semadan sükut etmiş
﴿فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ﴾ de onu kuşlar didikliyor
﴿اَوْ تَهْوِى بِهِ الرِّيحُ فِى مَكَانٍ سَحِيقٍ﴾ ve yahud ruzgâr onu uzak bir yere

sürüklüyor gibidir. - Şirk böyle mühliktir. İnsanın kalbini didik didik didikler, uçurumlara sürükler.

32. ﴿ذٰلِكَ﴾ Bu böyle ﴿وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَآئِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ halbuki her kim Allahın şeâirine -muhterem kıldığı alâime - ta'zım ederse ﴿فانها ...﴾ muhakkak o ta'zımat kalblerin takvâsındandır. - Esbabi vikayesinden ve korunmasındandır. Binaenaleyh şeâirden olan hacc hediylerine, o büyük kurbanlara ta'zım etmeli, hurmetle bakmalı ve onları ancak Allahın ismini zikrederek kurban etmelidir. 33. ﴿لَكُمْ فِيهَا﴾ Sizin için onlar da - ya'ni o şeâir de, o hedayâ da ﴿مَنَافِعُ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى﴾ muayyen bir zamana kadar bir takım menfeatler vardır. - Sağımından, dölünden, tüyünden hizmetinden ve sairesinden bir vakta kadar bir çok istifadeler edilir. ﴿ثُمَّ مَحِلُّهَآ اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾ sonra da ecellerinin yetimi Beyti atîka kadar varır. - «Mina» da kurban olurlar ki bu da menfeati uhreviyyeleridir. Binaenaleyh böyle mübarek şeylere tazım edilmez mi? Bunlar, yaradanı Allahdan başkasının namına nasıl kesilir. Başkaları bunların bir kılını yaratabilir mi? Burada Beyti atîk fasılasının tercii Kâ'benin müşriklerden tahlisile putlardan tathiri kazıyyesini te'kiddir. Bunların Beyti atîka kadar varmalarının hıkmetine gelince: 34.

﴿وَلِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا﴾ biz her ümmet için bir mensek ya'ni bir ıbadet ve kurban

yeri yaptık ki

﴿لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْاَنْعَامِ﴾

kendilerine rızk

sh:»3404

ettiği En'am behîmeleri üzerine Allahın ismini zikretsinler için ﴿فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ﴾ imdi

hepinizin ilâhı bir ilâhdır. - Her ümmet için bir mensek yaptığı gibi sizin için de yapmıştır.

﴿فَلَهٗٓ اَسْلِمُوا﴾ Binaenaleyh ancak ona - o vahid olan ilâha - islâm ediniz - ıhlâs ile ıbadet

ediniz de zikrinizi, kurbanınızı şirk ile şaibedar etmeyiniz ﴿وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ﴾ bir de o

mütevazı'ları müjdele - ya Muhammed 35.

﴿اَلَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ﴾ ki Allah denilince kalbleri çarpar

-Celâlı kibriyanın derhal yüreklerinde parladığını hıssederler

﴿وَالصَّابِرِينَ عَلٰى مَآ اَصَابَهُمْ﴾ kendilerine isabet eden zahmetlere karşıda

sabırlıdırlar. ﴿وَالْمُقِيمِى الصَّلٰوةِ﴾ ve namaza müdavimdirler.

﴿وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ﴾ Ve nasıb ettiğimiz rızklarından infak ederler - zekât, sadaka

verirler kurban keser it'am ederler. 36. ﴿وَالْبُدْنَ﴾ bedeneleri de - o bedenlileri ya'ni En'amın iri

gövdelilerini ki hareme ihda olunan develerdir. «

اَلْبَدَنَةُ عَنْ سَبْعَةٍ وَالْبَقَرَةُ عَنْ سَبْعَةٍ » hadîsi şerifi mucebince sığır da deve gibi

yedi kişiden kurban edilmek caiz olduğu cihetle şer'an sığırlar dahi bedene cinsinden ma'duddur.

﴿جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ﴾ sizin için Allah şeâirinden kıldık - ya'ni Allahın

size teşri' ettiği dinin tecelliyatını iş'ar için alâiminden kıldık ﴿لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ﴾ sizin için

onlarda hayır vardır. - Balâda iş'ar olunduğu üzere dinî dünyevî menfeat vardır.

﴿فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَآفَّ﴾ Binaenaleyh onlar dikili iken üzerlerine

ismullahı, zikrediniz - ya'ni ismullahı zikrederek

kurban ediniz. Bu suretle kurban deveye mahsustur. Deve ayakta iken elinin biri bağlanıp gerdanından

boğazlanır ki buna nahır tesmiye edilir. Maamafih çene altından zebhi de caizdir. Sığır ve koyun, keçi ise

yatırılıp üç ayağı bağlanarak zebh olunur. Nehır veya zebihte ismullahın zikri de «

بِسْمِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ. اَللّٰهُمَّ مِنْكَ اِلَيْكَ » denilmektedir ki « Allahın

İsmile, Allah en büyük, ya Allah senden ve sana» demektir. ﴿فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا﴾ Binaenaleyh yanları yere düştüğünde - ki ruhu çıkmıştır. ﴿فَكُلُوا مِنْهَا﴾ Artık onlardan yiyiniz - ya'ni her şeyini değil, yenilmesi caiz olan ba'zı aksamından yiyiniz ﴿وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ﴾ kanaatkâra ve dilenene it'am da ediniz ﴿كَذَٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ﴾ biz onları size böyle teshıyr ettik - o iri hayvanları böyle müsahhar kıldık ﴿لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ o teshıyr her istediğinizi yapasınız diye değil, şükredesiniz diyedir. Bir o hayvanların iriliklerine bir de insanın küçüklüğüne bakmalı da ma'neviyyetin karşısında maddiyyetin nasıl zebun kaldığı görmeli ve Allah tealânın insana verdiği ni'met ve kudretin kadrini bilmeli de Allaha şükretmelidir.

Muhyiddini Arabî Hazretleri demiştir ki: Mina kurban mahalli kılınmıştır. Nahır Minada olur. Mina ümniyyeye irmektendir. Zira meşru' Münâya iren gayeye irmiş demektir. Ve Kurbanları nahırde insanî ecsamın tagaddisi için hayvanî cisimleri tedbirden ruhlarını itlâf vardır ki onlar tefrık olunurken ruhları nazar eder. O bedenleri deve, sığır olarak tedbir ettikten sonra insanî olarak tedbir eylerler. Bu bir dakık mes'eledir ki Allah basiretlerini tenvir etmiş olan ehlullahdan maadası tefettun edemez اهـ.

Buna nasıl şükretmeli? 37. ﴿لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا﴾ قصّ

onların

sh:»3406

ne etleri ne kanları Allaha ermez - rızasına nâil olamaz

﴿وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ﴾ ve lâkin ona sizden olan o tekva irer. - Sizin

ma'neviyyetinizden gelen, kalblerinizi Allahın emrine imtisal ve ta'zime ve ona ıhlâs ile takarrübe da'vet

eden tekvanızdır ki ındallah kabule karîn ve rızasına nâil olur.

﴿كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ﴾ Onları böyle teshıyr etti ki

﴿لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ﴾ size verdiği hidayet ve muvaffakıyyetten dolayı

Allahı büyükliyesiniz - onları teshıyr etmek yolunu öğretib esbabını bahş eden ve takarrübün keyfiyetine

irşad eyliyen ni'metinin celâletini ve kudretinin azametini tanıyıb büyüklükte birliğini hem kalben hem

kavlen hem fi'len tekbir ile ı'lân edesiniz ﴿وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ﴾ bir de muhsinleri müjdele - ya

Muhammed !

Zira :

﴿٣٨﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ اٰمَنُواۗ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍۚ ﴿٣٩﴾ اُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِاَنَّهُمْ ظُلِمُواۗ وَاِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌۙ ﴿٤٠﴾ اَلَّذِينَ اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ اِلَّآ اَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللّٰهُۗ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللّٰهِ كَثِيرًاۗ وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهُۗ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾

sh:»3407

﴿٤١﴾ اَلَّذِينَ اِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِى الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ وَاَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِۗ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ﴾

Meali Şerifi

Haberiniz olsun ki Allah iyman edenler tarafından müdafaa edecektir, çünkü Allah her hangi bir hâini, nankörü sevmez 38 İzin verildi o kendilerine kıtal edilenlere, çünkü onlara zulm olundu ve şübhesiz ki Allah onları muzaffer kılmağa her halde kadirdir 39 Onlar ki rabbımız bir Allahdır demelerinden başka bir sebeb, bir hakk olmaksızın diyarlarından çıkarıldılar. Allahın da nasın bir kısmını bir kısmiyle def'etmesi olmasa idi her halde manastırlar, kiliseler, havralar Mescidler yıkılırdı ki bunlar da Allahın ismi çok zikr olunur ve elbette Allah kendine nusret edeni mensur kılacaktır, şübhe yok ki Allah çok kuvvetli, çok ızzetlidir 40 Onlar ki şayed kendilerini Arzda makamı iktıdara getirirsek namazı kılarlar, zekâtı verirler, ma'ruf ile emir ve Münkerden nehiy ederler bütün umurun akıbeti de sırf Allaha aiddir 41

38. ﴿اِنَّ اللّٰهَ﴾ Muhakkak ki Allah ﴿يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ اٰمَنُوا۟﴾ iyman edenlerden müdafaa eder. - Mü'minlerden kâfirlerin taarruzlarını def'eder. Binaenaleyh balâda söylendiği üzere Allah yolundan ve hacdan men'e kıyam eden ve edecek olan kâfirlere karşı müdafaaya husni suretle hazırlansınlar

sh:»3408

﴿اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ﴾ şübhe yok ki Allah hiç bir hâin nankör kömesini sevmez-ya'ni emanatına hıyanet, ni'metlerine nankörlük edenlerin hiç birini sevmez, cem'ıyyetlerini müdafaa etmez. bil'âkis defi'lerine hak verir. Onun için :

39. ﴿اُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ﴾ Mukatele olunanlara izin verildi-hain kâfirler tarafından kıtale ma'ruz kalan mü'minler onlara karşı harb-ü kıtale me'zun kılındılar ﴿بِاَنَّهُمْ ظُلِمُوا﴾ çünkü zulmolundular-Resulullah ve Eshabına müşrikler eza ediyorlardı, eshab kimi darbolunmuş, kimi yaralanmış bir halde gelirler, aleyhissalâtü vesselâma tezallüm ederlerdi. «sabrediniz, çünkü kıtal ile emrolunmadım» buyurdu, nihayet hicret ettiler bu âyet nâzil oldu ki kıtal hakkında ilk nâzil olan âyettir. (Sûrei «Bakare»de «وَقَاتِلُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ» bak)

﴿وَاِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾ Ve şübhe yok ki Allah onlara, o mü'minlere nusret etmeğe, muzaffer kılmağa elbette kadir, çok kadirdir-Binaenaleyh kâfirler çok, mü'minleraz nasıl mukatele edebilirler gibi şübheye düşmemelidir.

40. ﴿اَلَّذِينَ﴾ O mazlûmlar ki

﴿اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ اِلَّآ اَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللّٰهُ﴾

Rabbımız Allah demelerinden başka bir sebeb olmaksızın mallarından ve diyarlarından bigayri hakkın çıkarıldılar. ﴿وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ﴾ Ve eğer Allah nasın bir kısmını bir kısmiyle defetmese idi-mütecaviz zalimleri, mü'minlerle defetmesi olmasa idi

﴿لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللّٰهِ كَثِيرًا﴾ savm'aalar, bî'alar, salutalar, ve içinde ismullah çok zikr olunan mescidler yıkılırdı. -Netekim o def'ı yapılmıyan

sh:»3409

yerlerde ilhad görülmektedir. SAVMAA, esasen tepesi sivri mürtefi' bina demektir ki İslâmdan evvel Nesârâ râhiblerinin manastırlarına ve Sâbie müslimanların ezan yerleri olan minarelerde de kullanıldı. Fakat burada murad, Nasârânın manastırları veya Sâbienin zaviyeleridir. Bİ'A, Nasârâ ıbadethanesi olan kilise demektir. SALÂT, burada Ibranîce saluta muarrebidir ki Yehûdîlerin namazgâhı, ya'ni havra demektir.

Görülüyor ki mescidler, içinde ismullahın kesiren zikr edilir olmasiyle tavsıf edilmiştir ki bunda iki nükte vardır. Birisi islâm ıbadetinde ismullahın çok zikredilmesi maksudi aslî olduğunu tasrih, ikincisi de diğerlirinin vaz'ı aslî olan zikrullahın udul ile başka maksadlarda isti'mal olunduğuna işarettir.

Hasılı Allah, dindar olanları mütecavizlerin def'ına sevketmese, ehli iymana harb hakk-u salâhıyyeti vermese idi manastırlar ve zaviyeler, kiliseler ve havralar, ve içinde Allah ismi kesiren zikredilen mescidler bütün hedmolunurdu, dinsizlerin tearruzu hiç birini bırakmaz, Sûrei Bakarede geçtiği üzere Arz Fâsid olurdu. Bütün bunların mahfuzıyyet ve selâmeti müdafealariyle mütenasibdir. O halde bütün bunların hımayesini istihdaf eden islâmın hakkı müdafeası evleviyyetle sâbittir.

﴿وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهُۥٓ﴾ Ve elbette Allah, onanusrat edeni mansur kılar. -Allaha nusrat dinini nusrat demektir. Zira din ef'ali ıhtiyariyyeye teallûk ettiği cihetle olbabda maksudun husulü için iradei ilâhiyyenin teallûku abdin iradei cüz'iyyesine muallâk olduğundan kulların iradei cüz'iyyelerini sarf ile sâyileri iradei ilâhiyyenin incazına vesile olmak i'tibarile bir nusrat gibidir. Onun için mü'minlere müdafea va'deden Allah tealâ, nusratının kat'î tehakkukunu onların nusratına ya'ni çalışmalarına rabteylemiştir. Yoksa ﴿اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ﴾

muhakkak ki Allah hiç şübhesiz kavîdir, azîzdir. - Nusrata ıhtiyacı yoktur. Ve nusrat ettiği muazzez ve gayrı mağlûbdur.

41. ﴿اَلَّذِينَ﴾ Onlara - izin ve nusrat - ki ﴿اِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِى الْاَرْضِ﴾ biz onları Arzda temkin edersek - ya'ni makamı ıktidara getirir, icrayı hukûmet ettirirsek ﴿اَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ﴾ namazı ikame ve zekâtı i'ta ederler ﴿وَاَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ﴾ emir bilma'ruf, nehiy anilmünker yaparlar - meşru', müstahsen tanınacak şeylerle emir, na meşru, çirkin merdud şeylerden nehyederler. - Mevkıı ıktidara geçince ahlâklarını bozmaz, dinden, adaletten inhiraf etmez evliyai umur olurlar. Filhakika Hulefai Raşidîn böyle olmuşlardı. Maamafih ﴿وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ﴾ dur.

﴿٤٢﴾ وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿٤٣﴾ وَقَوْمُ اِبْرٰهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٤﴾ وَاَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ مُوسٰى فَاَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

﴿٤٥﴾ فَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا وَهِىَ ظَالِمَةٌ فَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ﴾

sh:»3411

﴿٤٦﴾ اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَآ اَوْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَآ فَاِنَّهَا لَا تَعْمَى الْاَبْصَارُ وَلٰكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِى فِى الصُّدُورِ ﴿٤٧﴾ وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهُۥ وَاِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٨﴾ وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ اَمْلَيْتُ لَهَا وَهِىَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ اَخَذْتُهَا وَاِلَىَّ الْمَصِيرُ﴾

Meali Şerifi

Ve eğer seni tekzib ederlerse emin ol onlardan evvel kavmi Nuh da tekzib etti, Ad da, Semûd da, kavmi

İbrahim de kavmi Lût da 42 43 Eshabi Medyen de. Musâ da tekzib olundu, ben de o kâfirlere bir mühlet

verdim, sonra da kendilerini tuttum alıverdim, nasıl oldu o vakıt benim inkârım? 44 Evet, nice memleketler vardı ki biz onları zulm etmektelerken helâk ettik de şimdi onlar damlarının üzerine çökmüş ıp ıssız, hem nice muattal kuyu ve müşeyyed köşk 45 Ya o yerde neye bir seyr etmediler ki kendileri için akıllanmalarına sebeb olacak kalbler ve işıtmelerine sebeb olacak kulaklar olsun, zira hakikat budur ki gözler körelmez ve lâkin sînelerdeki kalbler körelir 46 Bir de senden acele azâb istiyorlar, elbette Allah, va'dinde hulf etmez, bununla beraber rabbının ındinde bir gün sizin sayacaklarınızdan bin sene gibidir 47 Zulm etmektelerken kendilerine mühlet verdiğim nice memleket vardı ki ben onu tutmuş alıvermiştim, bütün inkılâb nihayet banadır 48

sh:»3412

﴿٤٩﴾ قُلْ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَآ اَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥١﴾ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِى اٰيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ﴾

Meali Şerifi

De ki: ey o bütün insanlar: ben size ancak açık anlatan bir nezîrim 49 İmdi iyman edip salih salih iş yapanlar, onlar için hem bir mağrifet var hem kerîm 50 Âyetlerimiz hakkında muaccizlik için koşuşanlar ise işte onlar eshabı cehîm 51

Böyle de, ve ümniyye ta'kıb etme. Zira:

﴿٥٢﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ اِلَّآ اِذَا تَمَنّٰٓى اَلْقَى الشَّيْطَانُ فِٓى اُمْنِيَّتِهٖ فَيَنْسَخُ اللّٰهُ مَا يُلْقِى الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللّٰهُ اٰيَاتِهٖ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٣﴾ لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِى الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ وَاِنَّ الظّٰلِمِينَ لَفِى شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٤﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهٖ فَتُخْبِتَ لَهٗ قُلُوبُهُمْ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهَادِ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴿﴾

sh:»3413

﴿٥٥﴾ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِى مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتّٰى تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً اَوْ يَاْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ﴿﴾

Meali Şerifi

Hem biz senden evvel ne bir Resul ve ne bir Nebiy göndermedik ki bir temenni kurduğu vakıt Şeytan onun ümniyyesine bir ilka yapmış olmasın, bunun üzerine Allah Şeytanın ilka ettiğini derhal nesheder de sonra Allah, âyetlerini muhkemler ve Allah, alîmdir, hakîmdir 52 Şunun için ki Şeytanın ilka edeceğini kalbleri katı olanlar ve kalblerinde bir maraz bulunanlar için bir fitne kılacaktır ve çünkü o zalimler uzak bir şikak içindedirler 53 Bir de kendilerine ılim verilmiş olanlar muhakkak rabbından gelen hakk olduğunu bilsinler ve ona iyman etsinler de kalbleri ona saygı duysun ve çünkü Allah, iyman edenleri doğru bir caddeye çıkarır 54 O küfredenler de kendilerine o saat bağteten gelinciye veya akîm bir günün azâbı gelinciye kadar ondan bir şekk içinde kalır giderler 55

52. ﴿وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ﴾ senden evvel ne bir Resulü ne de bir Nebiyyi başka bir halde göndermedik - bu âyet Resul ile Nebiyyin ma'nalarında fark olduğunu iş'ar etmektedir. Nebiynin Resulden eamm olduğunu ifade eden ba'zı hadîsler de nakledilmektedir. Urfi şer'îde meşhur olduğuna göre Resul, kendine vahyolunan ve tebliğa me'mur bulunandır. Nebiy ise tebliğa me'mur olsun olmasın vahyolunandır. Binaenaleyh her Resul Nebiydir, her

Nebiy Resul değildir. Fakat ma'lûm ki amm, hassa mukabil zikrolunduğu zaman o hassın maverâsına masruf olur. Burada da Nebiy Resule mukabil zikredilmiş bulunduğundan Resul olmıyan, ya'ni tebliğa me'mur edilmiyen Nebiy kasdedilmek ıktıza eder. Halbuki âyetin başındaki irsal fi'li ikisine de teallûk etmektedir. Tebliğa me'mur edilmiyenin ise irsal edilmiş olması anlaşılmaz, Bunun için denilmiştir ki : Resul, Allah tealânın nası da'vet etmek üzere yeni bir şeriati gönderdiği hur erkektir. Nebiy ise buna ve sâbık bir şeriati takrir için gönderilene şamildir. Netekim Benî İsraîl enbiyası hep şeriati Musâyı takrir için

gönderilmişlerdir. Lâkin buna da şöyle bir iyrad vardır: İsmail aleyhisselâm hakkında « وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا » buyurulmuştur. Binaenaleyh hem Nebiy hem Resudür. Halbuki şer'i cedid ile değil, Hazreti İbrahimin şeriatiyle gönderilmiştir. Buna cevaben de gönderildiği nasa nisbetle şer'i cedid olması kâfîdir deniliyor. Bir de Resul, mu'cizesi ve münzel bir kitabı olan, Nebiy ise kitabı olmıyandır diye ta'rif edilmiş ise İsmail aleyhisselâm ile i'tiraz bu ta'rife daha ziyade vâriddir. O halde en doğrusu evvelki ta'riftir. « اَرْسَلْنَا » fi'linin teallûkuna gelince; bunu « قَلَّدْتُهَا سَيْفًا وَرُمْحًا » kabîlinden olarak « وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا اَنْبَأْنَا مِنْ نَبِيٍّ » takdirde anlamak ıktıza eder. Ya'ni senden evvel başka halde ne bir Resul irsal, ne de bir Nebiy inba etmedik ﴿اِلَّآ﴾ ancak-o halde ki ﴿اِذَا تَمَنّٰٓى﴾ temenni ettiğinde-temeninin esası gönlün arzu ettiği şeyi nefs-ü hayalde takdir ve tasvir eylemektir. Ve bununla nefiste hasıl olan surete ümniyye veya münye denilir ki fransızca «ideal» ta'bir olunur. Son zamanlarda bu kelime felsefede ehemmiyyet kesbetmiş ve idealizm namiyle bir mesleki felsefînin teşekkülüne menşe' olmuş ve sanki uydurma olduğu belli olmak için lisanımıza tercemesinde «mefkûre» kelimesi uydurulmuş ve suyu' bulmuştur. Şu halde temenni bir ümniyye beslemek, bir

mefkûre kurmak demek olur. İdealistler bütün hakikatin aslı « اَنَـا » de olduğunu farzettiklerinden nefsin münyesini her hakikatin menşei gibi farzederler ve muvaffak olmuş büyük adamları hep idealcı telâkkı eylerler. Bununla ülûhiyyet ve nübüvvet mes'elesini de hallettiklerine zâhib olarak Peygamberi bir ideal kurmuş, bir zaman programına yapmakla uğraşmış, sonra da nübüvvet da'vasıyle ortaya atılmış bir idealist gibi göstermek isterler. Fakat Kur'an bilhassa bu âyet ile anlatıyor ki nübüvvet ve risalet bir ümniyye işi değildir. « وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰىؕ اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْىٌ يُوحٰىۙ » olan Peygambere temenni yakışmaz. Çünkü vahiy temamen emri haktır. Ümniyyeye ise Şeytan karışır. Başkaları şöyle dursun Nebiy ve Resul bile hasbelbeşeriyye temennide bulunduğu vakıt ﴿اَلْقَى الشَّيْطَانُ فِىٓ اُمْنِيَّتِهٖۚ﴾ ümniyyesine Şeytan ilkaat yapar-hakk olmıyan şübheler karıştırır. Ümniyye heva ve hayalden, isabetsizlikten halî kalmaz. Demek ki Peygamberlerin ısmeti, yakînî, vahiy haysiyyetiyledir. ﴿فَيَنْسَخُ اللّٰهُ مَا يُلْقِى الشَّيْطَانُ﴾ Onun üzerine Allah, Şeytanın ilkasını nesheder-izale eyler ﴿ثُمَّ يُحْكِمُ اللّٰهُ اٰيَاتِهٖؕ﴾ sonra da Allah o âyetlerini muhkemleştirir. -Hiç bir vechile reddi kabil olmıyacak, hata ihtimali bulunmıyacak surette kuvvetleştirir. Burada « ثم » zamanda değil, rütbede terâhı içindir. Çünkü ıhkâm, nesıhten a'lâ

mertebededir. ﴿وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ Ve Allah, yegâne alîm yegâne hakîmdir. -Her şeyi hakkıle bilen, o olduğu gibi Şeytanın ilkasını da bilir. Ve her yaptığını hikmetle yaptığı gibi Peygamberlerde bile ümniyyeyi Şeytanın ilkasiyle alâkadar kılması ve onu neshedip sonra âyetlerini ıhkâm etmesi de hikmetledir.

Şöyle ki :

sh:»3416

Bunlar 53. ﴿لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِى الشَّيْطَانُ﴾ Şeytanın ilka eylediğini ﴿فِتْنَةً لِّلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ﴾ kalblerinde maraz olanlarla kalbleri katı bulunanlara bir fitne, ya'ni kapılacakları bir mihnet ve azâb kılmak için-zira bunlar hep ümniyyeye kapılır ve temenni peşinde dolaşırlar. ﴿وَاِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِى شِقَاقٍ بَعِيدٍ﴾ Ve hakikaten o zalimler uzak bir şıkak içindedirler. -Araları o kadar açıktır ki iltiyam kabul etmez. Her biri bir ümniyye ile haktan uzaklaşmış adaveti şedîde ve muhalefeti tamme içindedir. 54. ﴿وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ﴾ bir

de ılim verilmiş olanlar şunu bilsinler için ki ﴿اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ﴾ o hakikat haktır,

rabbındandır-Kur'an veya o nesh-u ıhkâm rabbın tarafından münzeldir. Ya'ni Peygamber bir ümniyye ta'kıb ettiği vakıt Şeytanın ilkasına imkân bırakılması veya o ilka neshollunup da âyatullah ıhkâm edilmesi idi vahyile ümniyyenin farkı olmazdı ve o vakıt ehli ılim Kur'anın ve binaenaleyh nübüvvet-ü risaletin min tarafillâh hakk ve sâbit olduğunu bilemezlerdi. Fakat Allahın hikmetiyle öyle yapıldı ki ehli ılim bilsinler

﴿فَيُؤْمِنُوا بِهٖ﴾ de ona-o Kur'ana veya ıhkâma-iyman etsinler

﴿فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ﴾ binaenaleyh kalbleri ona mutmeinn olsun

﴿وَاِنَّ اللّٰهَ لَهَادِ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ ve şübhe yok ki Allah, iyman edenlerin elbette bir doğru yola hâdîsidir. -Bu âyetlerin nüzulü garanık uydurması ile alâkadar olduğuna dâir bir söz vardır. Onun için «Vennecmi» sûresine bak.

55. ﴿وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِى مِرْيَةٍ مِنْهُ الآية﴾

sh:»3417

﴿٥٦﴾ اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِى جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا

بِـاٰيَـاتِنَـا فَـاُولٰٓئِكَ لَـهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٥٨﴾ وَالَّذِينَ هَـاجَرُوا فِى
سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ قُتِلُوٓا اَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللّٰهُ رِزْقًا حَسَنًا ۭ وَاِنَّ
اللّٰهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٥٩﴾ لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ ۭ وَاِنَّ
اللّٰهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٦٠﴾ ذٰلِكَ ۚ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهٖ
ثُمَّ بُغِىَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللّٰهُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٦١﴾ ذٰلِكَ
بِاَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ وَاَنَّ
اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٦٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا
يَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ هُوَ الْبَاطِلُ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِىُّ الْكَبِيرُ ﴿﴾

sh:»3418

Meali Şerifi

Mülk o gün bir Allahındır, beyinlerinde hukmünü verir, artık iyman edip salih iş yapmış olanlar Naîm

Cennetlerindedir 56 Kâfirlik edip âyetlerimize yalan demiş olanlar ise, işte bunlara mühîn bir azâb vardır 57

Allah yolunda hicret edip de sonra katl edilmiş veya ölmüş olanlar ise elbette Allah, onları muhakkak güzel bir rızk ile merzuk edecektir, ve çünkü Allah, elbette rızk verenlerin en hayırlısı odur 58 O elbette onları hoşnûd olacakları bir medhale koyacaktır ve çünkü Allah, gayet alîm, gayet halîmdir 59 Bu böyle, bir de her kim kendine edilen ukubete mislile makabele eder de sonra yine üzerine bağy olunursa elbette Allah ona nusrat eder, çünkü Allahın afvi çok, mağfireti çoktur 60 Çünkü Allah, geceyi gündüzün içine sokar, gündüzü de gecenin içine sokar ve Allah, semi'dir, basîrdir 61 Çünkü Allahdır ancak zati hak, onların ondan başka da'vet ettikleri ise hep bâtıldır, ve Allahdır ancak yegâne yüksek, yegâne büyük 62

﴿٦٣﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَتُصْبِحُ الْاَرْضُ مُخْضَرَّةً ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ۚ ﴿٦٤﴾ لَهٗ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْغَنِىُّ الْحَمِيدُ ﴿٦٥﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى الْاَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِى فِى الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ ؕ وَيُمْسِكُ السَّمَآءَ اَنْ تَقَعَ عَلَى الْاَرْضِ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿﴾

sh:»3419

﴿٦٦﴾ وَهُوَ الَّذِى اَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُورٌ﴾

Meali Şerifi

Görmedin mi Allah, Semadan bir su indirmekle Arz yemyeşil oluveriyor, hakikat Allah, çok lâtîf bir habîrdir 63 Göklerdeki ve Yerdeki hep onundur ve hakıkat Allah, hamd olunacak yegâne ganiy ancak odur 64 Görmedin mi Allah, hakıkaten bütün Yerdekileri sizin için müsahhar kıldı, Semayı da izni olmaksızın Yere düşmekten tutuyor, hakıkaten Allah, insanlara çok ra'fetli bir rahîmdir 65 Size hayatı veren de odur, sonra sizi öldürür, sonra sizi yine diriltir, hakıkat insan çok nankördür 66

﴿٦٧﴾ لِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِى الْاَمْرِ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ اِنَّكَ لَعَلٰى هُدًى مُسْتَقِيمٍ ﴿٦٨﴾ وَاِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾ اَللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ

يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٧٠﴾ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ
يَعْلَمُ مَافِى السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ فِى كِتَابٍ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى
اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿٧١﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَالَمْ يُنَزِّلْ بِهِ
سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ ؕ وَمَا لِلظّٰلِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿﴾

sh:»3420

﴿٧٢﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِى وُجُوهِ
الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ ؕ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ
اٰيَاتِنَا ؕ قُلْ اَفَاُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكُمْ ؕ اَلنَّارُ ؕ وَعَدَهَا اللّٰهُ الَّذِينَ
كَفَرُوا ؕ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿﴾

Meali Şerifi

Biz her ümmet için bir ıbadet yolu yapmışızdır ki onlar onun âbidleridir, binaenaleyh emirde sana aslâ

münazea etmesinler, ve rabbına da'vet et, çünkü sen cidden hakka götüren doğru bir yol üzerindesin 67 Ve eğer sana mücadele ederlerse de ki: ne yapıyorsunuz Allah pekâlâ biliyor 68 Ve muhalefet edip durduğunuz şeyler hakkında Kıyamet günü Allah aranızda hukmünü verecek 69 Bilmez misin ki Allah Gökte ve Yerde ne varsa bilir, muhakkak o kitabdadır, her halde o Allaha göre kolaydır 70 Onlar Allahın karşısında öyle bir şey'e tapıyorlar ki o ona öyle bir ferman indirmedi ve öyle bir şey ki olbabda lehlerine hiç bir ılim yok, zalimlere ise yardımcı yoktur 71 Kendilerine karşı âyetlerimiz birer beyyine olarak okunduğu zaman da o kâfirlerin yüzlerinde münkirliklerini tanırsın, hemen hemen karşılarında âyetlerimizi tilâvet edenlere saldırıverecek gibi olurlar, de ki: şimdi size ondan daha şer olanını haber vereyim mi? Ateş, Allah onu küfredenlere va'd buyurdu, ki o ne fena akıbettir 72

sh:»3421

﴿٧٣﴾ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوالَهٗ ۭ اِنَّ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَنْ يَّخْلُقُوْا ذُبَابًا وَّلَوِ اجْتَمَعُوْا لَهٗ ۭ وَاِنْ يَّسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْـــًٔا لَّا يَسْتَنْقِذُوْهُ مِنْهُ ۭ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوْبُ ﴿٧٤﴾ مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ

عَزِيزٌ ﴿٧٥﴾ اَللّٰهُ يَصْطَفِى مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ۚ ﴿٧٦﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۗ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿

Meali Şerifi

Ey insanlar! bir mesel darbedildi, şimdi ona iyi kulak verin, haberiniz olsun ki sizin Allahdan başka taptıklarınız bir sinek yaratamazlar, hepsi onun için toplansalar bile, ve şayed sinek onlardan bir şey kaparsa onu ondan kurtaramazlar, tâlib de zaıyf matlûb da 73 Allahın kadrini gereği gibi takdir edemediler, hakıkat Allah, yegâne kaviy, yegâne azîzdir 74 Allah, hem Melâikeden Resuller süzer hem insanlardan, hakıkat Allah, yegâne semi', yegâne basîrdir 75 Hepsinin önlerindekini ve arkalarındakini bilir ve bütün işler hep Allaha irca' olunur 76

﴿٧٧﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۚ ﴿

sh:»3422

﴿٧٨﴾ وَجَاهِدُوا فِى اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهٖ ؕ هُوَاجْتَبٰيكُمْ وَمَا جَعَلَ
عَلَيْكُمْ فِى الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ؕ مِلَّةَ اَبِيكُمْ اِبْرٰهِيمَ ؕ هُوَ سَمّٰيكُمُ
الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِى هٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ
وَتَكُونُوا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ ۚ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ
وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ ؕ هُوَ مَوْلٰيكُمْ ۚ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيرُ﴿﴾

Meali Şerifi

Ey o bütün iyman edenler, rükü' edin, secde edin, rabbınıza kulluk edin, hayır işleyin ki felâh bulabilesiniz 77 Ve Allah uğruna hak cihâdiyle mücahede eyleyin, sizi o seçti, üzerinize dinde bir harec de yükletmedi, haydin babanız İbrahimin milletine, bundan evvel ve bunda size müsliman ismini o - Allah - taktı, ki Peygamber size karşı şâhid olsun, siz de bütün insanlara karşı şâhidler olasınız, haydin namazı kılın zekâtı verin, ve Allaha sıkı tutunun ki mevlânız odur, artık ne güzel mevlâ, ne güzel nasîr 78

77. ﴿يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا﴾ - Ya'ni rükû' ve sücud ile namaz kılınız. Zikredildiğine göre evveli islâmda bu âyet nâzil oluncuya kadar namazda gâh rükû' gâh secde yaparlardı. Bu âyet ile ikisinin cem'ı emredilmiştir. Şu halde buradaki secde, secdei tilâvet değil, salâtiyyedir. Fakat İmamı Şafiî Hazretleri bu âyette de secdei tilâvetin

lüzumuna kail olmuştur. ﴿وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ﴾ ve rabbınıza ıbadet ediniz-ya'ni rükû' ve sücudu rabbınıza ıbadet kasd-ü niyyetiyle yapınız. Bir de yalnız namaz ile vazifenizin bittiğine zâhib olmayıp emrolunan diğer ıbadetleri de yapınız, hem başkasına değil, ancak rabbınıza yapınız ﴿وَافْعَلُوا الْخَيْرَ﴾ ve hayır işleyiniz-namaz ve diğer ıbadetten maada bir de her işinizde hayr olanı teharri edip nevafili taât, sılai erham, mekârimi ahlâk, nâse menfeat ve Allahın mahlûkatına şefekat gibi gücünüzün yetebildiği hayri yapınız ﴿لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ ki felâh ümid edebilesiniz-ya'ni bunları yapmakla amellerinize güvenerek felâhınızın kat'î olduğuna hukmetmeksizin ümid besleyebilirsiniz, çünkü asıl felâh, fadlı ilâhîdir. Fakat « لَا يَزَالُ الْعَبْدُ يَتَقَرَّبُ اِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ

hadîsi Kudsîsi mazmunu üzere Allaha tekarrüb de yalnız feraiz ile değil, onlara munzammolan nevafil iledir. «وَافْعَلُوا الْخَيْرَ» emri de bilhassa bu mazmunu iş'ar eder. Ve bâhusus 78. ﴿وَجَاهِدُوا فِى اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهٖ﴾ Allah uğrunda hakkıyle cihad ediniz de ediniz-CİHAD, düşmana müdafeada bütün vüs'ünü sarfetmektir ki üç kısımdır: birisi zâhir düşman ile mücahede, birisi Şeytan ile mücahede, birisi de nefs ile mücahededir. Ba'zıları burada cihaddan murad, evvelkidir demiş, ba'zıları da hevâ ve nefsile mücahededir demiş. Fakat evlâ olan üç kısmın üçüne de şamil olmasıdır. Ve bu şümul, hakıkat ile mecazın cem'ı kabîlinden değil, mücahede mefhumunun bizzat şümulündendir. Şübhe yok ki mücahede mukateleden eammdır. Netekim rivayet olunur ki Hazreti Hasen bu âyeti okumuş ve demiştir ki: adam, Allah uğrunda cihad eder ve halbuki bir kılıç vurmamış bulunur اهـ. Sonra Allah uğrunda cihadın hakkı da hak ve ıhlâsa mukarin bulunması, haksızlıktan,

sh:»3424

ağrazı fâsideden, istitaat nisbetinde taksîr ve tekâsülden sâlim olmasıdır.

﴿هُوَ اجْتَبٰيكُمْ﴾ O sizi ictiba etti-ya'ni ey Muhammed ümmeti, düşmanlarına karşı cihad için sizi Allah kendisi seçti ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِى الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ ve sizin üzerinize dinde hiç bir harec, ya'ni bir tazyık yapmadı-yani size emrettiği dinde teklifatını vüs'ile mütenasib kıldı (sûrei «Bakare» nin âhirine bak.)Diğer dinler gibi ağır, çekilmez yükler tahmil etmedi, herkesin ıztırarına, ihtiyacına, ma'ziretine göre ruhsatlar verdi, meselâ ayakta namaz kılamıyan oturmasına, oturmıyanın iyma ile kılmasına müsaade etti, kolaylıklar gösterdi. Cihadı da istitaat ile mütenasib kıldı ﴿مِلَّةَ اَبِيكُمْ اِبْرٰهِيمَ﴾ ki babanız İbrahimin milleti gibi ﴿هُوَ سَمّٰيكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِى هٰذَا﴾ bundan evvel ve bunda size müslimîn ismini tesmiye etti-ya'ni gerek bu Kur'anda ve gerek Hazreti İbrahimin ve İsmailin « وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَآ اُمَّةً مُسْلِمَةً » duâsında olduğu gibi mazıyde size müslim ismini Allah taktı ﴿لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ﴾ ki Resul size şâhid olsun ﴿وَتَكُونُوا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ﴾ siz de bütün insanlara şâhid olasınız-ya'ni hakkıyle mücahedenin, diyanetin, müslimanlığın nasıl olacağını Peygamber size fi'len göstersin öğretsin, hak şâhidi bir nümunei imtisal olsun. Siz de ona ittiba' ederek bütün insanlara nümunei imtisal hak şâhidleri olasınız.

﴿فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ﴾ Binaenaleyh namazı dürüst kılınız ve zekâtı

veriniz. ﴿وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ﴾ Ve Allaha sarılınız

sh:»3425

﴿هُوَ مَوْلٰيكُمْ﴾ ki mevlânız odur. - İşinizi görecek veliyyül' emriniz, felâhı verecek efendiniz, muıniniz ancak Allahdır. ﴿فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيرُ﴾ o, ne güzel mevlâ ve ne güzel nasîrdir.